

ΟΜΑΔΙΚΗ ΑΝΑΛΥΤΙΚΗ ΨΥΧΟΘΕΡΑΠΕΙΑ

Γεώργιος Βουρνάς

Ελένη Μαυρογένη

Κοινωνικοί λειτουργοί - MA in Social and Community Work Studies

Εισαγωγή: Γενικές Έννοιες στην Ομαδική Αναλυτική Ψυχοθεραπεία

Σύμφωνα με τους Brown & Pedder (1979), η συστηματική χρήση ομάδων στην πρακτική της ψυχοθεραπείας, είναι σχετικά μια πρόσφατη εξέλιξη. Εν τούτοις η ομαδική ψυχοθεραπεία βασίζεται στην ομαδική θεραπεία - από τον Pratt κατά την έναρξη του εικοστού αιώνα - καθώς επίσης και στην επιστήμη της θεραπευτικής ομάδας, ή - όπως ο Moreno αναφέρει - κοινωνιομετρία. Όλοι οι ψυχοθεραπευτές / τριες ομάδες συμφωνούν με το ότι τα παραπάνω αποτελούν την “επιστημονική” θεμελίωση της ομαδικής ψυχοθεραπείας (Moreno, 1966).

Η ομαδική ψυχοθεραπεία μπορεί να οριστεί ως “μια μέθοδος η οποία επιχειρεί συνειδητά στο πλαίσιο της εμπειρικής επιστήμης, να θεραπεύσει ταυτόχρονα τις διαπροσωπικές σχέσεις αλλά και τα ψυχολογικά προβλήματα των μελών της ομάδας” (Moreno, 1966, σελ. 83).

Επιπρόσθετα, η πλειονότητα των σχολών της ομαδικής ψυχοθεραπείας χαρακτηρίζονται από τρεις υποθέσεις: α) κάθε άτομο ζει σε ομάδες (οικογένεια κ.λπ.) και επομένως πρέπει να λαμβάνεται υπόψη τόσο η ατομικότητα, αλλά και η κοινωνική φύση του ατόμου, μέσω των σχέσεών του με άλλα άτομα. Σύμφωνα με τους Brown & Pedder (1979), το ανθρώπινο ον ζει, εργάζεται και παίζει ενταγμένο σε μια ποικιλία κοινωνικών ομάδων και συνεπώς θεωρείται κοινωνικό πλάσμα, β) η διάδραση μεταξύ των μελών της ομάδας μπορεί να έχει θεραπευτική σημασία για τα ίδια, γ) η συνολική διαμόρφωση (costellation) της ομάδας μπορεί να έχει θεραπευτική επίδραση σε κάθε ένα από τα μέλη της. Η εξήγηση του “γιατί” τα παραπάνω λαμβάνουν χώρα διαφέρει από σχολή σε σχολή (Moreno, 1966, σελ. 85).

Τέλος, εξαιτίας του γεγονότος ότι είναι υπερβολικά δύσκολο να αναπτυχθούν είτε όλες οι όψεις της ομαδικής ψυχοθεραπείας είτε η πρακτική της κάθε μιας σχολής, το άρθρο αυτό θα εστιάσει στις αρχές πάνω στις οποίες η ομαδική αναλυτική ψυχοθεραπεία βασίζεται, καθώς και στην αξιολόγησή της. Τα τελευταία δεν έχουν να κάνουν με τεχνικές τις οποίες οι ψυχοθεραπευτές ομάδας χρησιμοποιούν προκειμένου να εφαρμόσουν την ομαδική αναλυτική ψυχοθεραπεία. Εστιάζεται στην φύση αυτής της ψυχοθεραπείας και τις συνέπειες στην πρακτική.

Ομαδική Αναλυτική Ψυχοθεραπεία: Πρωτοπόροι και Βασικές Επιρροές

Η αναλυτική ομαδική ψυχοθεραπεία ασχολείται με την βαθειά και εξερευνητική χρήση των ομάδων. Ο

Trigant Burrow χρησιμοποίησε πρώτος τον όρο ομαδική ανάλυση το 1920, καθώς επίσης και ο Paul Schilder (Brown & Pedder, 1979, Rosenbaum & Berger, 1962).

Ο Burrow είχε αναφερθεί στην “κοινωνική νεύρωση” και χρησιμοποίησε τον όρο “ομαδική ανάλυση” ως ένα ερευνητικό εργαλείο. Η κύρια θέση του ήταν ότι ο άνθρωπος, μέσω της συμμετοχής του στο “νευρωτικό” κοινωνικό νόμο, είχε εξαναγκαστεί να υιοθετήσει μια “μάσκα”, η οποία καθιστά αδύνατον την ανταπόκριση στο πραγματικό βιολογικό περιβάλλον.

Επομένως, ο Burrow ισχυριζόταν ότι οι διαταραχές συμπεριφοράς πρέπει να συνδέονται με την κοινωνική απόκλιση. Επίσης, υποστηρίζει ότι στη θεραπευτική ομάδα, το συναισθηματικά παγιδευμένο άτομο, θα αναζητήσει τη διαστρεβλωμένη εικόνα του εαυτού του παρατηρώντας τους άλλους και τις αντιδράσεις τους προς αυτόν ή αυτήν (Rosenbaum & Berger, 1963).

Σύμφωνα με τον Anthony (1957), “η κοινωνία είναι ο ασθενής”, και “ο πολιτισμός (culture) άρρωστος, διανοητικά διαταραγμένος και έχει ανάγκη θεραπείας” (σελ. 42). Συνεπεία τούτου, συμπεραίνει ότι οι θεραπευτές/τριες θα πρέπει να ορίσουν ως ασθενή την ομάδα και όχι το άτομο και συνεπώς να θεραπεύσουν την κοινωνία αντιμετωπίζοντας ανθρώπινα όντα μέσα στην κοινωνία.

Ο P. Schilder, όπως αναφέρουν οι Brown & Pedder (1979), είχε μια σημαντική επίδραση τη δεκαετία του 1930, και όπως ο Burrow, εφάρμοσε τις ψυχαναλυτικές τεχνικές στα πλαίσια της ομάδας. Θεωρούσε ότι μερικοί από τους “ασθενείς δεν θα μπορούσαν να θεραπευτούν ατομικά με την κλασσική ανάλυση για το λόγο ότι αντιδρούν μόνο μέσα στην ομάδα όπως προκύπτει στην περίπτωση των κοινωνικών νευρώσεων” (Schilder, 1939, σελ. 97). Εκ τούτου, κατέληξε ότι τα μέλη της ομάδας “αντιλαμβάνονται με κατάπληξη ότι οι σκέψεις οι οποίες θεωρούσαν ότι τους απομόνωναν, είναι κοινές σε όλους αυτούς” (σελ. 91).

Παρόλα ταύτα, η ομαδική αναλυτική προσέγγιση πλησιάζει περισσότερο τη σχολή “Gestalt” και έχει επηρεαστεί από την κοινωνιομετρική εργασία του Moreno, όπως επίσης και τις ψυχολογικές απόψεις του Lewin (Anthony, 1957).

Η σχολή Gestalt βασίζεται στην αρχή ότι το όλο είναι πιο στοιχειώδες από το σύνολο των μερών. Οι Gestalt ψυχολόγοι χρησιμοποίησαν την ιδέα της αλληλεπίδρασης του όλου και των μερών. Συνεπώς, η ομαδική αναλυτική ψυχοθεραπεία δίνει κύρια την προσοχή της στο αξίωμα του “group - as - a - whole” (Anthony, 1957).

Ο Moreno έχει παρουσιάσει πολλές έννοιες των δυναμικών της ομάδας, αλλά κυρίως επικεντρώνει την προσοχή του στην ιδέα της κοινωνικής διάδρασης, του κοινωνικού ατόμου και του αυθορμητισμού. Η κοινωνιομετρική του δε, τεχνική έχει αξιολογηθεί στην ομαδική έρευνα (Moreno, 1966).

Τέλος, η θεωρία πεδίου του Lewin, όπως οι Brown & Pedder (1979) ισχυρίζονται, βασίζεται στο γεγονός ότι τα δυναμικά του ατόμου συσχετίζονται με τη φύση των κοινωνικών δυνάμεων γύρω του. Ο Lewin χρησιμοποίησε την έκφραση “δυναμικά ομάδας” και έδωσε έμφαση στο “εδώ και τώρα” περισσότερο από την αναζήτηση των αιτιών στο μακρινό παρελθόν. Με τον τρόπο αυτό ανέπτυξε την δική του θεωρία πεδίου της κοινωνικής διάδρασης.

Οι Προσεγγίσεις της Ομαδικής Αναλυτικής Ψυχοθεραπείας

Η ομαδική αναλυτική ψυχοθεραπεία έχει προσεγγιστεί με τρεις τρόπους: ανάλυση στην ομάδα (analysis in the group), ανάλυση της ομάδας (analysis of the group) και ανάλυση μέσω της ομάδας (analysis through the group) (Brown & Pedder, 1979).

Οι αναλυτές που υποστηρίζουν την πρώτη προσέγγιση (analysis in the group), εφαρμόζουν τις αρχές της ατομικής ψυχανάλυσης στο ομαδικό setting, χρησιμοποιώντας τα σημαντικά εργαλεία της ψυχαναλυτικής μεθόδου όπως είναι η μεταβίβαση, ο ελεύθερος συνειρμός ιδεών, τα όνειρα κ.λπ. (Rosenbaum & Berger, 1962). Οι πιο γνωστοί θεραπευτές είναι οι Wolt, Slavson και Schawartz. Γενικά, στην προσέγγιση αυτή δίνεται έμφαση στη μεταβίβαση του ατόμου όπου ο θεραπευτής / τρια είναι ενεργητικός στην άμεση θεραπευτική εργασία στη μεταβίβαση και την αντίσταση (Brown & Pedder, 1979).

Στη δεύτερη προσέγγιση (analysis of the group), οι ομαδικές διαδικασίες φαίνεται να αντικατοπτρίζουν το κοινό υπόβαθρο του άγχους και των αμυνών των ατόμων στην ομάδα. Ένας από τους πρωτοπόρους, ο W.R. Bion, έχει προσπαθήσει να διαμορφώσει ένα σύνδεσμο μεταξύ των δυναμικών που διαμορφώνονται στην ομάδα και της ομαδικής ψυχοθεραπείας, καθώς και να εκθέσει τις απόψεις του μέσω μιας θεωρίας της ομαδικής κουλτούρας και της κοινωνικής διάρθρωσης. Το τελευταίο είναι πολύ σημαντικό εξαιτίας του ότι οι περισσότεροι ψυχοθεραπευτές / τριες ομάδας δίνοντας έμφαση στο άτομο έχουν παραμελήσει τις μεταβλητές της ομάδας όταν εργάζονται στην ομαδική ψυχοθεραπεία (Moreno, 1966).

Σύμφωνα με τον Pines (1985), ο Bion περιέγραψε τις βασικές υποθέσεις (basic assumptions). Οι υποθέσεις αυτές κυριαρχούνται από τα συναισθήματα και θεωρούνται ως πρωταρχικές καταστάσεις του πνεύματος και οι οποίες παράγονται όταν τα άτομα δημιουργούν ομάδες. Ο Bion ορίζει τις τρεις βασικές υποθέσεις ως: εξάρτηση (dependence), μάχη - φυγή (Fight - flight) και ζευγάρωμα (pairing). Αυτό σημαίνει ότι τα μέλη της ομάδας συναντώνται για τρεις λόγους: να ανακαλύψουν έναν αρχηγό προκειμένου να ικανοποιήσει τις ανάγκες εξάρτησής τους, ή να ανακαλύψουν έναν αρχηγό ο/η οποίος/α θα διευθύνει προς την κατεύθυνση της μάχης - φυγής ή να ανακαλύψουν έναν αρχηγό που θα τους βοηθήσει να βρουν ένα ερωτικό σύντροφο (Foulkes, 1964).

Οι υποθέσεις αυτές είναι βασικές κοινωνικές ανάγκες κοινές στον καθένα στην ομάδα και διαμορφώνουν τη βάση για τις αντιδράσεις της ομάδας. Πράγματι, οι βασικές υποθέσεις αποτρέπουν τη δημιουργική αλλαγή και ανάπτυξη. Σύμφωνα με τους Brown & Pedder (1979), εμποδίζουν την εξερεύνηση της "ομαδικής εργασίας" με τα προβλήματα και τα συναισθήματα των ατόμων σε αυτήν. Το "επίπεδο εργασίας" της ομάδας συνιστά το ανώτερο επίπεδο το οποίο είναι λογικό και συνειδητό. Στο επίπεδο αυτό, η ομάδα κρατείται με συνεκτικό τρόπο προκειμένου να πραγματοποιήσει μερικούς στόχους κάτω από το άτομο - αρχηγό το οποίο μπορεί να συλλάβει τις πραγματικότητες της κατάστασης (Foulkes, 1964).

Παρόλα ταύτα, η δύναμη της ομάδας να εκπληρώνει τις ανάγκες του ατόμου προκαλείται από τη διανοητική αντίληψη της ομάδας (group mentality) (πάνω στην οποία ο Bion τοποθέτησε τις βασικές υποθέσεις και φαινόμενα). Η ομάδα συναντά την πρόκληση αυτή με την επεξεργασία της χαρακτηριστικής

ομαδικής κουλτούρας. Ο όρος αυτός φαίνεται να προσεγγίζει την ατμόσφαιρα της ομάδας και τον τρόπο με τον οποίο τα μέλη της σχετίζονται μεταξύ τους, περικλείοντας και τον/την θεραπευτή/τρια. Διαμορφώνει έτσι το συνειδητό επίπεδο της ομαδικής εργασίας (Pines, 1983).

Η λειτουργία των ομάδων εξαρτάται από την ισορροπία μεταξύ της ομαδικής εργασίας και της λειτουργίας των βασικών υποθέσεων. Η ισορροπία αυτή μάλλον αποτελεί την καλή οργανωμένη ομάδα. Πραγματικά η απλή ερμηνεία των βασικών υποθέσεων θα μπορούσε να τις διαιωνίσει. Συνεπεία τούτου, αυτό θα οδηγήσει σε μια αυξανόμενη ένταση και στην αποκάλυψη των ισχυρών αρχαϊκών συναισθημάτων και επομένως η ατμόσφαιρα μπορεί να γίνει “παράφρονη” (Foulkes, 1964).

Εν τούτοις, ο Bion έχει αγνοήσει την επίδραση της δομής της ομάδας. Δεν έδωσε προσοχή στους νέους κοινωνικούς ρόλους που τα μέλη πρόκειται να αναλάβουν όταν περνούν στην κατάσταση της ομαδικής θεραπείας (Pines, 1985).

Τέλος, η τρίτη προσέγγιση αφορά την ανάλυση μέσω της ομάδας (*analysis through the group*) η οποία αναπτύχθηκε από τον S.H. Foulkes. Ο τελευταίος περιέγραψε την προσέγγιση αυτή με το όνομα της ομαδικής αναλυτικής ψυχοθεραπείας (Brown & Pedder, 1979, Foulkes, 1964).

Ο Foulkes είναι ανάμεσα από αυτούς που πάντα προσπαθούσαν να ενσωματώσουν την ψυχαναλυτική θεωρία στην ομαδική ψυχοθεραπεία. Παρόλα ταύτα, ο Foulkes μετατόπισε την προσοχή του από τη μελέτη του απομονωμένου ατόμου που αναπτύσσεται υπό την επίδραση των “αρχαϊκών ενστικτωδών ωθήσεων”. Εξετάζει την επιρροή της οικογένειας και της κοινωνίας με λεπτομέρεια και βλέπει το άρρωστο άτομο ως ένα σχετικά απομονωμένο μέρος ενός οργανισμού (κοινωνικής ομάδας, κύρια της οικογένειας). Με βάση την άποψη αυτή, το ασθενές άτομο θεωρείται ως ένα απομονωμένο τραυματισμένο μέρος του οργανισμού (Foulkes, 1964).

Επομένως ο Foulkes παρουσιάζει την απομόνωση αυτή μέσω των διαταραχών στις διαπροσωπικές σχέσεις και επικοινωνίες. Με άλλα λόγια, είδε τα νευρωτικά και τα ψυχωτικά προβλήματα να προκύπτουν από το δίκτυο των διαδράσεων και ποτέ από το άτομο στην απομόνωση. Η κατάσταση της ομάδας είναι επομένως η βάση της θεραπείας και τα ατομικά συναισθηματικά προβλήματα θα εμφανίζονται με τη μορφή των διαταραχών στις διαπροσωπικές σχέσεις μέσα σε αυτήν την κατάσταση (Pines, 1983). Η κοινότητα, στην οποία το άτομο είναι μέλος παρουσιάζεται στη θεραπευτική διαδικασία, στην οποία εκτιμήσεις και συμπεριφορές λαμβάνουν χώρα και τροποποιούνται με τη σύγκριση, την αντίθεση και την ανάλυση (Anthony, 1964).

Ο Foulkes θεωρούσε την ομάδα ως θεραπευτικό “ενδιάμεσο” και το κάθε μέλος της ως εν δυνάμει θεραπευτικός παράγοντας σε κάποιο άλλο μέλος (Moreno, 1966). Όπως οι Foulkes & Anthony (1957) υποστηρίζουν, στην ομαδική αναλυτική ψυχοθεραπεία το άτομο εισάγεται στη θεραπευτική διαδικασία με την ενεργό συμμετοχή της ομάδας. Επομένως, ο Foulkes (1964), αναφέρει ότι “η ομαδική αναλυτική ψυχοθεραπεία είναι ένας τύπος της ψυχαναλυτικής θεραπείας, ο οποίος λαμβάνει ως επίπεδο αναφοράς την ομάδα στο σύνολό της. Και όπως η ψυχαναλυτική θεωρία, τοποθετεί το άτομο στο επίκεντρο της προσοχής” (σελ. 39).

Η ενεργός συμμετοχή του ατόμου προωθείται από την ελεύθερη συζήτηση όπου μπορεί να μιλά για οτιδήποτε του/της έρχεται στο μυαλό χωρίς επιλογή. Από την άποψη αυτή, μπορούμε να διαπιστώσουμε ότι είναι αδύνατο για το/τη θεραπευτή/τρια να ακολουθήσει κάθε ένα άτομο χωριστά και ταυτόχρονα να εστιάσει την προσοχή του στο κοινό πλαίσιο το οποίο είναι και το αποτέλεσμα του συνολικού πεδίου αλληλεπίδρασης. Συνεπώς, ο/η θεραπευτής/τρια θα πρέπει να συγκεντρωθεί στο ομαδικό matrix (Pines, 1983).

Ο Foulkes (1964) εισάγει την έννοια του matrix, η οποία εκπροσωπεί τον υποθετικό ιστό ή πλέγμα των επικοινωνιών και των σχέσεων σε μια δεδομένη ομάδα. Πρόκειται για ένα από κοινού διαμορφωμένο έδαφος, το οποίο σε τελευταία ανάλυση καθορίζει τη σημασία και τη σπουδαιότητα όλων των γεγονότων και πάνω στο οποίο βασίζονται όλες οι επικοινωνίες και ερμηνείες, λεκτικές ή μη. Το matrix είναι ο χώρος όπου αναπτύσσεται η κουλτούρα της ομάδας (group culture). Επιπρόσθετα, διαπροσωπικά προβλήματα μπορούν να εντοπισθούν και το άτομο να αναζητήσει τα όριά του καθώς επίσης και την ταυτότητά του (Pines, 1985).

Εν τούτοις, οι αντιστάσεις που εμφανίζονται στις αλληλεπιδράσεις της ομάδας συνήθως αντανakλούν τις ασυνείδητες άμυνες του ατόμου. Επομένως, αυτό που ενδιαφέρει την ομαδική ανάλυση είναι η εξέλιξη από την αρχαϊκή γλώσσα (φανταστική και μαγικό - συμβολική), η οποία είναι ασυνείδητη στην ευκρινώς λογική (συμβατική συμβολική και λογικομαθηματική) και συμβολική σκέψη. Ο σκοπός της εξέλιξης αυτής περιλαμβάνει καθαρή λογική επικοινωνία σε λεκτικό επίπεδο. Τελικά, η διαδικασία της επικοινωνίας είναι θεμελιώδης και όχι οι λέξεις. Αυτό αποτελεί ένδειξη της αυξανόμενης ικανότητας για επικοινωνία (Anthony & Foulkes, 1964).

Στην πραγματικότητα ο ρόλος του/της θεραπευτή/τρια, όπως τον είχε αντιληφθεί ο Foulkes, ήταν εκείνος του ατόμου που διευκολύνει τις διαδικασίες επικοινωνίας στην ομάδα (Pines, 1983). Αρχικά ενθαρρύνει την ομάδα να σκεπτεί, να αισθανθεί, να αλληλεπιδράσει μεταξύ των μελών της (Brown & Pedder, 1979). Έπειτα, σύμφωνα με τον Anthony & Foulkes (1964), ο/η διευθύνων/ουσα της ομάδας, προωθεί τη διαδικασία της “ανάλυσης”. Οι άμυνες αναλύονται, οι συγκρούσεις αναδύονται και η επίγνωση (insight) επιτυγχάνεται εφόσον οι διαδικασίες των δυναμικών και οι διαταραχές που προκαλούνται στην ομάδα, γίνουν φανερές σε κάθε ένα μέλος της ομάδας.

Ακόμα ο Foulkes, σύμφωνα με τον Pines (1983), θεωρούσε την ερμηνεία ως ένα αναπόσπαστο μέρος της θεραπευτικής διαδικασίας. Ο Foulkes διαχώρησε τη δραστηριότητα αυτή μέσω της ερμηνείας σε τρεις τύπους: α) ερμηνεία η οποία καθιστά ικανή τις ασυνείδητες διαδικασίες να γίνουν πιο συνειδητές, β) ερμηνεία των αντιστάσεων και των αμυνών και γ) ερμηνεία των μεταβιβαστικών αντιδράσεων. Όταν δε, η ομάδα επιτυγχάνει μέσω της ερμηνείας να διορθώσει συναισθηματικές εμπειρίες, θεωρείται ότι η ομάδα έχει ήδη διαμορφώσει τον “ακρογωνιαίο λίθο” της όλης θεραπευτικής δομής (Anthony, 1964).

Τέλος, ο Foulkes έθεσε τα θεωρητικά θεμέλια για την οικογενειακή θεραπεία καθώς επίσης και για την ψυχοθεραπεία μικρών ομάδων. Επομένως, όπως οι Brown & Pedder (1979) ισχυρίζονται, η προσέγγιση του Foulkes είναι πιθανότατα η πιο σημαίνουσα στη Βρετανία.

Ομαδική Ψυχοθεραπεία και Αναλυτική Ομαδική Ψυχοθεραπεία

Θεωρείται σκόπιμο να κάνουμε το διαχωρισμό μεταξύ των θεραπευτικών ομάδων, των ψυχοθεραπευτικών και των ομάδων στην αναλυτική ψυχοθεραπεία. Η παραπάνω διάκριση θα αποσαφηνίσει τα θεμελιώδη στοιχεία στην ομαδική αναλυτική ψυχοθεραπεία.

Σύμφωνα με τον Anthony (1957), υπάρχει μια ποικιλία ομάδων “αγωγής” (treatment groups). Μια κατηγορία των παραπάνω είναι οι ομάδες δραστηριότητας (activity group). Ο στόχος τους εστιάζεται στη βελτίωση είτε της φυσικής ή της πνευματικής υγείας των μελών της (για παράδειγμα, εκπαιδευτικές δραστηριότητες, ομάδες συζητήσεων, κ.λπ.).

Μια δεύτερη κατηγορία είναι αυτή των θεραπευτικών ομάδων (therapeutic group), στις οποίες το έκδηλο περιεχόμενο των δραστηριοτήτων ίσως είναι δευτερεύουσας σημασίας, από θεραπευτική άποψη. Οι επιδράσεις και τα δυναμικά της συμμετοχής καθιστούν την ομαδική εργασία στο κέντρο του ενδιαφέροντος (για παράδειγμα, οι ομάδες οι οποίες οργανώνονται γύρω από τη μουσική, το δράμα, το χορό, κ.λπ.).

Τέλος, υπάρχουν οι ψυχοθεραπευτικές ομάδες (psychotherapeutic groups). Αυτές επικεντρώνονται σε τρία σημεία α) η ομάδα βασίζεται στην προφορική επικοινωνία, β) το άτομο - μέλος είναι το αντικείμενο της θεραπείας και γ) από μόνη της η ομάδα ασκεί την κύρια θεραπευτική επίδραση.

Προκειμένου όμως να γνωρίσουμε τα χαρακτηριστικά της ομαδικής αναλυτικής ψυχοθεραπείας, θα πρέπει να προχωρήσουμε. Έτσι, η προφορική επικοινωνία μετατρέπεται σε “ομαδικό συνειρμό ιδεών” (group association), ο οποίος διαχωρίζεται πλήρως από τη συνηθισμένη έννοια της σύνδεσης (association). Έπειτα, η διαδικασία ανάλυσης των δράσεων και των διαδράσεων μεταξύ των μελών της ομάδας θεωρείται αναπόσπαστο μέρος της θεραπευτικής λειτουργίας. Ακόμα, η ομαδική αναλυτική ψυχοθεραπεία χρησιμοποιεί το έκδηλο περιεχόμενο της ομαδικής εργασίας, προκειμένου να αναλύσει και να ερμηνεύσει το λανθάνων περιεχόμενο της ασυνείδητης εργασίας (Anthony & Foulkes, 1957, σελ. 33-38).

Συμπερασματικά, η ομαδική αναλυτική ψυχοθεραπεία συνδυάζει την ψυχαναλυτική προσέγγιση με τη λειτουργία της ψυχοθεραπευτικής ομάδας.

Ομαδική Αναλυτική Ψυχοθεραπεία και Ψυχανάλυση

Προκειμένου να διασαφηνιστεί ο σύνδεσμος μεταξύ της ψυχανάλυσης και της ομαδικής ανάλυσης, κρίνεται σκόπιμο να παρουσιαστούν ορισμένες περιοχές - τομείς στους οποίους μπορούν να συγκριθούν.

Αρχικά, το κοινό στοιχείο και για τις δύο προσεγγίσεις είναι η προφορική επικοινωνία. Παρόλα ταύτα, η ψυχανάλυση εστιάζει την προσοχή της στον ελεύθερο συνειρμό των ιδεών (free association) του ατόμου, ενώ η ομαδική ανάλυση στον ομαδικό συνειρμό ιδεών. Πραγματικά, όπως ο Ackerman (1963) υποστηρίζει, η επικοινωνία στην πρώτη προσέγγιση είναι εκτενώς προφορική και τα άτομα επικοινωνούν σε βάθος τόσο με τον εαυτό τους όσο και με τον θεραπευτή. Από την άλλη πλευρά, στην ομαδική ανάλυση η επικοινωνία είναι λιγότερο προφορική. Μεγαλύτερη βαρύτητα δίνεται στην έκφραση της ομαδικής δράσης και αλληλεπίδρασης. Παρουσιάζεται ένας υψηλότερος βαθμός κοινωνικής επικοινωνίας αφού τα άτομα ανήκουν σε ομάδα

και συνεπώς μοιράζονται τις συναισθηματικές εμπειρίες. Με τον τρόπο αυτό το άτομο αισθάνεται λιγότερο μόνο του.

Επιπρόσθετα, ό,τι αφορά το μηχανισμό της απώθησης και στις δύο προσεγγίσεις εμφανίζεται η προσπάθεια ώστε η ασυνείδητη απώθηση να γίνει συνειδητή. Πράγματι, η ψυχανάλυση δίνει έμφαση στις εσωτερικές συγκρούσεις του εαυτού που αντανakλούν τη σύγκρουσή του με το περιβάλλον. Το υλικό αυτό μπορεί επίσης να χρησιμοποιηθεί για τη “μετάφραση” και την ερμηνεία που αποτελούν τους κυρίους ρόλους του/της θεραπευτή/τριας. Η βασική δραστηριότητα του ατόμου - αναλυτή/τριας είναι η ερμηνεία, ειδικά των άμυνών (Foulkes, 1964).

Από την άλλη πλευρά, η ομαδική ανάλυση στηρίζεται στα εξής γεγονότα οι συγκρούσεις εξωτερικεύονται, ενώ οι συγκρούσεις με το περιβάλλον καθρεπίζουν τις εσωτερικές συγκρούσεις. Εκτός αυτού, η ερμηνεία πραγματοποιείται από τον/την αναλυτή/τρια της ομάδας με την ενεργό συμμετοχή όλων των μελών. Επομένως, η αντιμετώπιση της ομάδας ως ολότητα είναι η βάση της διαδικασίας της ερμηνείας. Σε ό,τι αφορά τις αντιστάσεις και τις άμυνες, η προσέγγιση αυτή περιλαμβάνει τον συλλογιστικό και αλληλεπιδραστικό τρόπο αντιμετώπισης προκειμένου να τις καταστήσει συνειδητές (Foulkes, 1964).

Μια άλλη περιοχή σύγκρισης των δύο προσεγγίσεων είναι αυτή της συμπεριφοράς και της επικοινωνίας μέσω της έκφρασης. Στη βάση αυτή, η ψυχανάλυση στηρίζει την πρακτική της στη δυαδική σχέση του ατόμου και του/της θεραπευτή/τριας. Η μεταβίβαση της επιθυμίας, των συναισθημάτων και της επιθετικότητας του ατόμου προς τους γονείς του αντίθετου φύλου, κινείται προς το/τη θεραπευτή/τρια (Slavson, 1962). Ο/Η αναλυτής/τρια είναι ο/η παρατηρητής, αλλά παράλληλα το άτομο είναι αποκλειστικά εξαρτημένο από το/τη θεραπευτή/τρια (Ackerman, 1963).

Η ομαδική ανάλυση εστιάζεται στην πολυ - προσωπική κατάσταση καθώς επίσης και στις πολλαπλές μεταβιβατικές σχέσεις. Όπως ο Slavson (1962) υποστηρίζει, παρουσιάζεται ένα άλλο είδος μεταβίβασης στην ομάδα που προέρχεται στις διαπροσωπικές σχέσεις των μελών της. Το μέλος αποδέχεται κάποιο άλλο ως γονεϊκή φιγούρα και μεταβιβάζει πάνω σε αυτό τα αισθήματά του που είχε προς τους γονείς του. Συνεπώς, οι ανάγκες εξάρτησης διαχωρίζονται και δεν κατευθύνονται αποκλειστικά προς το/τη θεραπευτή/τρια (Ackerman, 1963).

Τέλος, όσον αφορά το χειρισμό της μεταβιβατικής διαδικασίας απουσιάζει και στις δύο προσεγγίσεις. Εν τούτοις, η ψυχανάλυση εστιάζεται στην εναισθησία (insight), στην αντίθεση μεταξύ του παρόντος και του παρελθόντος (Foulkes, 1964), όπως επίσης και στο ότι οι συναισθηματικές αλλαγές και η εναισθησία σχετίζονται με τις ενδοψυχικές συγκρούσεις (Ackerman, 1963). Αντιστρόφως, σύμφωνα με τον Foulkes (1964), η ομαδική ανάλυση δίνει έμφαση στις αντιδράσεις και τις εμπειρίες της παρούσας κατάστασης (εδώ και τώρα). Επιπρόσθετα, οι συναισθηματικές αλλαγές και η εναισθησία στην ομαδική ανάλυση έχουν να κάνουν περισσότερο με τις εξωψυχικές συγκρούσεις (Ackerman, 1963).

Συμπερασματικά, η κατάσταση της ομαδικής ανάλυσης τονίζει το άμεσο παρόν στη θεραπευτική πρακτική (εδώ και τώρα) και έχει άμεση επιρροή στην παρούσα κατάσταση ζωής των μελών της ομάδας και των συμπεριφορών τους. Αντιστοίχως, η κατάσταση της ομάδας βελτιώνει τη διαδικασία της εναισθησίας του

ατόμου μέσω των διάφορων τρόπων δράσης και αντίδρασης σε διαφορετικούς ανθρώπους και μέσα σε διαφορετικές καταστάσεις κάτω από συνθήκες, οι οποίες πλησιάζουν με αυτές της καθημερινής ζωής (Anthony & Foulkes, 1964).

Κριτική

Κρίνεται σκόπιμο να αναφερθεί ότι ο σκοπός της εργασίας δεν είναι να διευρύνει τις γνώσεις στο θέμα της πρακτικής της ομαδικής αναλυτικής ψυχοθεραπείας. Θεωρείται όμως υψίστης σημασίας να καθοριστεί ο ρόλος αυτού του είδους θεραπείας στη σύγχρονη κοινωνία.

Πρώτα απ' όλα, η ανάπτυξη της ομαδικής αναλυτικής ψυχοθεραπείας είναι το αποτέλεσμα κοινωνικών συγκυριών. Ο δεύτερος Παγκόσμιος Πόλεμος δημιούργησε μια κρίση στη Βρετανία σχετικά με τη θεραπεία μεγάλου αριθμού ατόμων, κυρίως στρατιωτών. Εξαιτίας της έλλειψης των θεραπειών, η ομαδική θεραπεία αναδύθηκε ως οικονομική μέθοδος αντιμετώπισης των προβλημάτων που παρουσίαζε ο παραπάνω πληθυσμός. Το Northfield Military Hospital αποτελούσε το κυριότερο κέντρο των "καινοτομιών". Ο Bion και ο Foulkes, μεταξύ των άλλων θεραπειών, δοκίμασαν νέες προσεγγίσεις στην ομαδική θεραπεία (Brown & Pedder, 1979; Pilgrim, 1992).

Στην πραγματικότητα, δεν είναι τυχαίος ο σύνδεσμος μεταξύ των απαιτήσεων για ομαδική θεραπεία και της εξατομικευμένης προσέγγισης των ψυχαναλυτών. Από την μια πλευρά παρουσιάζεται η αναγκαιότητα να αντιμετωπιστεί η κρίση που προκάλεσε ο πόλεμος μέσω της ομαδικής ψυχοθεραπείας. Από την άλλη, η θεραπεία που ο ψυχαναλυτής είχε προωθήσει, αποσκοπούσε στην εξυγίανση ατομικών προβλημάτων (Pilgrim, 1992).

Σε άλλο επίπεδο ανάλυσης και σύμφωνα με τον Lichtman (1982), η εμπειρία της θεραπευτικής συνείδησης είναι δυνατή και θετική. Στη βάση αυτή, η ψυχανάλυση, πάνω στην οποία η ομαδική αναλυτική ψυχοθεραπεία στηρίζεται, αποτελεί μια θεωρία βασισμένη στη δημιουργικότητα των ανθρώπων. Τα άτομα συμβολοποιούν τις εμπειρίες τους και διαμορφώνουν το δικό τους εσωτερικό κόσμο. Ο σκοπός της ψυχανάλυσης είναι να αντικαταστήσει συνειδητά το ασυνείδητο "όπου ήταν Αυτό, πρέπει Εγώ να γίνει", Συνεπώς, το άτομο θεωρείται ενεργητική και δημιουργική ανθρώπινη οντότητα (Chodorow, 1989).

Επιπρόσθετα, όταν ο ψυχωσικός προβάλλει αρνητικά συναισθήματα, τα οποία προέρχονται από την ανθρώπινη απομόνωση και αποξένωση, η ψυχοθεραπεία τα δέχεται προκειμένου να επιτευχθεί η μεγαλύτερη ανακούφιση. Ανεξάρτητα του γεγονότος ότι το ψυχωσικό άτομο είναι ζωντανό, η ψυχοθεραπεία δίνει την ευκαιρία σε αυτό να αισθανθεί ζωντανό καθώς επίσης και τη δυνατότητα να έχει επίγνωση αυτού (Herman, 1987).

Παρόλα ταύτα, οι ψυχοθεραπείες και συνεπώς και η ομαδική αναλυτική ψυχοθεραπεία, εστιάζουν την προσοχή τους στην ψυχή του ατόμου, ενδοψυχικά φαινόμενα ή ομαδικές διαδικασίες οι οποίες αποκλείουν το κοινωνικό πλαίσιο. Υπάρχουν άλλες πηγές δυστυχίας στον κόσμο την ίδια στιγμή, αλλά αυτές δεν λαμβάνονται υπόψη στην αναζήτηση των ψυχολογικών αιτιών (Pilgrim, 1992).

Η αποξένωση που παρατηρείται λόγω της καπιταλιστικής οργάνωσης της κοινωνίας αποτελεί την αφορμή της ποικιλότητας των μορφών της ψυχοπαθολογίας. Εν τούτοις, οι κατηγορίες θεραπειών είναι εξατομικευμένες, εννοώντας ότι η θεραπευτική συνείδηση παραμένει εγκλωβισμένη στην ελευθερία του ατόμου από το αρχαϊκό παρελθόν, όχι όμως και από την παρούσα κοινωνική δομή (Lichtman, 1982).

Η ομαδική ψυχοθεραπεία δίνει έμφαση στην ατομική υπευθυνότητα και αγνοεί τις επιπτώσεις της κοινωνικής και οικονομικής πραγματικότητας. Ο ρόλος του/της “ασθενής” περιορίζεται στην ανάγκη του ατόμου να αναλάβει την ευθύνη για τα προβλήματά του και να προσπαθήσει να δώσει λύσεις μέσω της κατανόησης του εαυτού και των σχέσεών του με τους άλλους. Ο στόχος της θεραπευτικής διαδικασίας είναι η ενσυναισθησία καθώς και η ρύθμιση των σχέσεων με τους άλλους (Brown & Pedder, 1979).

Εν τούτοις, η ομαδική αναλυτική ψυχοθεραπεία δεν θεωρεί την ομάδα ως ένα σύνολο ατόμων χωρίς να αναγνωρίζει τη σπουδαιότητα των σχέσεων μεταξύ τους (ο ρόλος του matrix). Στην πραγματικότητα όμως, είτε ο/η θεραπευτής/τρια είτε τα μέλη της ομάδας ερμηνεύουν τις μεταβιβαστικές σχέσεις αγνοώντας την τρέχουσα κοινωνική πραγματικότητα (Goodison & Ernst, 1981).

Το παραπάνω σημείο θεωρείται σημαντικό εξαιτίας του ότι η ψυχοθεραπεία αποκαθιστά τη ζωή σε μια κοινωνική δόμηση που κατευθύνεται στη στέρση του ανθρωπισμού. Όμως, σε μια καπιταλιστική κοινωνία όπου οι συνθήκες είναι καταπιεστικές, η επιτυχημένη ψυχοθεραπεία ίσως δεν θα πρέπει να βασίζεται μόνο στη θεραπευτική συνείδηση, αλλά επίσης και στο κατάλληλο κοινωνικό πλαίσιο για την πραγματοποίησή της (Lichtman, 1982).

Στην πραγματικότητα, αυτή η αλλαγή εξαρτάται κατά κύριο λόγο από το/τη θεραπευτή/τρια ο/η οποίος/α παίζει σημαντικό ρόλο στην ανάπτυξη της χειραφέτησης μέσω της θεραπευτικής συνείδησης. Παρότι δέχονται την ύπαρξη της παθογενετικής κοινωνίας (ο Burrow για παράδειγμα αναλύει τις “κοινωνικές νευρώσεις”) στην πραγματικότητα όμως, οι θεωρίες και πρακτικές των ψυχοθεραπευτών στηρίζονται σε διαπροσωπικούς ενστικτώδους αγώνες παρά σε αγώνες μέσα σε κοινωνίες οι οποίες είναι δομημένες βάση της φυλής, τάξης και φύλου (Pilgrim, 1992).

Σε ένα άλλο επίπεδο ανάλυσης, όπως οι Brown & Pedder (1979) αναφέρουν, ο/η θεραπευτής/τρια διευθύνει μια ορχήστρα και βοηθά να διαμορφωθεί μια ατμόσφαιρα μέσα στην οποία θα ενθαρρύνει τα μέλη της ομάδας να σκέπτονται, να αισθάνονται, να αλληλεπιδρούν μεταξύ τους. Στην ομαδική ανάλυση ο/η διευθύνων/ουσα υποστηρίζει κάθε μέλος να έχει το συναίσθημα του ότι είναι αποδεκτό, του ότι είναι ικανό να εκφράζεται, αλλά και να μοιράζεται τις σκέψεις του με τους άλλους. Προκειμένου να χρησιμοποιήσουμε τον όρο του Kurt Lewin είναι ο παράγοντας του “ανήκειν” (belonginess). Επίσης, ο/η διευθύνων/ουσα προωθεί την ανάλυση των αμυνών και των συγκρούσεων (Foulkes & Anthony, 1964).

Σύμφωνα με τον Bion (1961), οι βασικές υποθέσεις (basic assumptions) παρουσιάζουν εμπόδια όπως οι συναισθηματικές ορμές και ωθήσεις μέσα στις δραστηριότητες εργασίας της ομάδας. Η ανάλυση αυτών των υποθέσεων είναι πολύ σημαντική εξαιτίας του ότι προωθεί τη θεραπευτική συνείδηση. Το αποτέλεσμα είναι δυνατό εφόσον επιτυγχάνεται η απομάκρυνση ενός τιμωρητικού και σκληρού φορτίου το οποίο εγκλωβίζει όλες τις ενεργητικές πλευρές της ανθρώπινης ύπαρξης (Lichtman, 1982).

Πέρα τούτου, η ομαδική ανάλυση εγκαθιδρύει μια ομαδική θεραπευτική διαδικασία ως μέθοδο θεραπείας του ατόμου (Bion, 1961). Το τελευταίο αυτό σημείο πιθανόν να αναπαράγει την ιδεολογία του ατομισμού στα πλαίσια του καπιταλισμού. Αυτό σημαίνει ότι ο καπιταλισμός ενθαρρύνει την προσωπική ανεξαρτησία για τα άτομα με οικονομική επιφάνεια μέσω της ιδιωτικής ψυχοθεραπείας καθώς επίσης και μέσω του τυπικού και άτυπου κοινωνικού ελέγχου για τα άτομα των κατώτερων κοινωνικο - οικονομικών στρωμάτων από τους θεραπευτές/τριες οι οποίοι/ες έχουν τη δύναμη να θεραπεύουν τα άτομα. Όμως, δεν έχουν τη δύναμη να επηρεάσουν κάποια ευρύτερη κοινωνική διαμόρφωση μέσα στην οποία η ψυχοπαθολογία ακμάζει (Pilgrim, 1992).

Ο ρόλος του/της θεραπευτή/τριας ο/η οποίος/α διαμορφώνει τη θεραπεία και την εντάσσει στο σύγχρονο κοινωνικό σύστημα είναι βασικός. Τις περισσότερες φορές, οι θεραπευτές προσδιορίζονται βάσει των αξιών του συστήματος. Επιπρόσθετα, η ερμηνεία και η ανάλυση βασίζεται πάνω στις ηθικές νόρμες που ο καπιταλισμός προωθεί. Ο/Η θεραπευτής/τρια είναι το θεμιτό πρόσωπο που μπορεί να βοηθά τα άτομα να διορθώσουν τις αποκλίσεις τους. Συνεπεία τούτου, ένα μεγάλο μέρος δύναμης δίνεται στο θεραπευτή. Όπως οι Ernst & Goodison (1981) ισχυρίζονται, πολλοί από τους στόχους των θεραπευτών/τριών αντανakλούν τον προσανατολισμό είτε της καπιταλιστικής είτε της σεξιστικής κοινωνίας, πετυχαίνοντας την προσαρμογή των συμμετέχοντων στη θεραπεία στα πλαίσια της ειδικής κοινωνικής διαμόρφωσης.

Μια άλλη κριτική προσέγγιση αφορά το σεξισμό και την πατριαρχική κοινωνία καθώς και τη θέση των γυναικών στα πλαίσια της αναλυτικής ψυχοθεραπείας. Σύμφωνα με την Chodorow (1989), η θεωρία της ψυχανάλυσης του Freud, είναι η πρώτη που παρέχει μια αντίληψη των κοινωνικών αναλύσεων σε ό,τι αφορά την καταπίεση του κοινωνικού φύλου και της σεξουαλικότητας. Το αρρενωπό Οιδιπόδειο σύμπλεγμα, το οποίο αποτελεί την καρδιά όλων των νευρώσεων, τείνει να αναπαράγει την αρσενική κυριαρχία. Η φροϋδική θεωρία συμβιβάζει τον κοινωνικό καταμερισμό εργασίας με τα ζητήματα που αφορούν τον αρσενικό τρόπο που το superego αναπτύσσεται και λειτουργεί, δηλαδή η εικόνα του αρσενικού σώματος θεωρείται καλύτερη και πιο επιθυμητή.

Παρόλα ταύτα, γυναικείες μορφές ψυχαναλυτών όπως οι Deuch, Horney, Freud και Klein (ο Bion έχει βασιστεί στη θεωρία της Klein), έχουν αλλάξει τον τρόπο σκέψης. Όπως η Sayers (1991) αναφέρει, η δουλειά των παραπάνω γυναικών είναι ζωτικής σημασίας διότι επικεντρώθηκαν στη θεραπεία με άξονα τη μητέρα. Η σημασία αυτής της μετατόπισης είναι σημαντική για το λόγο ότι συρρικνώνεται με αυτό τον τρόπο η κεντρικότητα του πατέρα ως "πρώτου εκπροσώπου, στο μυαλό του παιδιού, της δύναμης, της σεξουαλικής απώθησης και της γνώσης" (σελ. 8).

Οι παραπάνω ψυχαναλύτριες έδωσαν έμφαση στη σημασία της αγάπης της μητέρας καθώς επίσης και της μητρικής φροντίδας η οποία αποτελεί μια πιο κατανοητή όψη των φυλετικών διαφορών από ό,τι η εισαγωγή της φαλλικής διαφοράς μεταξύ των φύλων που εισάγει ο Freud. Εν τούτοις η Chodorow (1989) δηλώνει ότι η γυναικεία μητρότητα αναπαράγει τον υπάρχοντα καταμερισμό εργασίας όπου οι άντρες εργάζονται και οι γυναίκες είναι μητέρες.

Είναι σκόπιμο να αναφερθεί ότι η ψυχοθεραπεία επαυξάνει την ατομική αίσθηση του ελέγχου πάνω σε

αυτόν/την και του περιβάλλοντός του/της. Στη διάρκεια της αναλυτικής ψυχοθεραπείας, το άτομο οργανώνει τα αισθήματα και τις εμπειρίες του/της, και επομένως προωθείται η αίσθηση ελέγχου πάνω σε αυτά. Παρόλα ταύτα, θα πρέπει να έχουμε επίγνωση δύο σημείων. Το πρώτο σχετίζεται με τις αξίες της καπιταλιστικής κοινωνίας, ενώ η ταυτότητα και η δράση των θεραπειών περιορίζονται στα πλαίσια των πατριαρχικών ορισμών (Butle & Wintram, 1991).

Τις περισσότερες φορές οι θεραπευτές/τριες ίσως αγνοούν τη γυναικεία καταπίεση εξαιτίας της δυσμενούς οικονομικής και κοινωνικής τους θέσης και την απομόνωση που πηγάζει από την ελάχιστη θετική ενίσχυση για την εργασία της, διαμορφώνοντας τη συμπεριφορά τους με στερεοτυπικά σεξουαλικούς τρόπους. Οι άντρες απαιτούν και οι γυναίκες ρυθμίζουν τη συμπεριφορά τους με το τι αυτές αντιλαμβάνονται ότι ο άντρας θεραπευτής και η πατριαρχική κοινωνία θέτει ως νόρμες (Ernst & Goodison, 1981).

Το δεύτερο σημείο για το οποίο πρέπει να έχουμε επίγνωση, έχει να κάνει με τον κολλεκτιβισμό. Το τελευταίο πράγμα που οι γυναικείες ομάδες στοχεύουν είναι να αναδυθεί μια άλλη μορφή κοινωνικής πίεσης για τις γυναίκες κατά την οποία "τα λόγια μπορεί να είναι διαφορετικά, αλλά το τραγούδι παραμένει το ίδιο" (Butler & Wintram, 1991). Ο κολλεκτιβισμός λοιπόν, δίνει στις γυναίκες την ενίσχυση που χρειάζονται προκειμένου να επέλθει αλλαγή στην κοινωνική τους ταυτότητα. Όμως, η δημόσια σφαίρα μάλλον ανταποκρίνεται με ακαμψία σε ριζοσπαστικούς στόχους στα πλαίσια των ομαδικών πρακτικών ως μια προσπάθεια αφομοίωσης της ομάδας στο κυρίαρχο ρεύμα.

Συμπεραίνουμε, σύμφωνα με τον Lichtman (1982), ότι η ιδέα του "επιτυχημένου πελάτη" (successful client) βρίσκεται κάτωθεν των ατομικών ή ομαδικών κατηγοριών ψυχοθεραπείας και των ατομικιστικών δομών της καπιταλιστικής υπεροχής. Το τελευταίο αντανάκλα την ατομική θεραπευτική αλλαγή, η οποία λαμβάνει χώρα στην ομαδική ψυχοθεραπεία. Το τελευταίο όμως δεν υποβαθμίζει τη δύναμη των ατόμων, η οποία αντλείται από τη θετική στάση απέναντι στον εαυτό τους στα πλαίσια της ομαδικής ψυχοθεραπείας και η οποία είναι σκόπιμο να διοχετευθεί στο κανάλι της κοινωνικής δράσης στα πλαίσια κάποιου κατάλληλου κοινωνικού πλαισίου, το οποίο θα επιφέρει τα πραγματικά φιλελεύθερα αποτελέσματα της ψυχοθεραπείας.

Επίλογος

Η ομαδική αναλυτική ψυχοθεραπεία τονίζει την αποκατάσταση του ατόμου στα πλαίσια των δυναμικών του matrix που αναπτύσσονται στην ομάδα. Εν τούτοις, οι ηθικές αξίες οι οποίες αναδύονται από την πατριαρχική καπιταλιστική διαμόρφωση κάθε ομάδας - κοινωνίας, δημιουργούν σύγχυση όσο αφορά το ρόλο του/της θεραπευτή/τριας αλλά και της ψυχοθεραπείας. Έτσι, θα πρέπει να έχουμε επίγνωση των πρακτικών συνεπειών.

Το τελευταίο φαίνεται να είναι σημαντικό λόγω του ότι "το ασυνείδητο, το οποίο διαμορφώνεται στην καπιταλιστική κοινωνία απελευθερώνεται μέσω μιας τεχνικής, η οποία είναι ισομορφική με την καπιταλιστική κοινωνία". Και το αποτέλεσμα, "δεν είναι η ελευθερία από τον καπιταλισμό, αλλά η ελευθερία από τις πιο δυσλειτουργικές διαταραχές της καπιταλιστικής κοινωνίας για χάρη της κανονικής παθολογίας της" (Lichtman, 1982, σελ. 93).

Επομένως, θα πρέπει να κινηθούμε πιο πέρα προκειμένου να λειτουργήσει η αναλυτική ομαδική ψυχοθεραπεία στη σύγχρονη κοινωνία. Στην πραγματικότητα, αυτό που η κοινωνία χρειάζεται είναι ένα κοινωνικό γεγονός, το οποίο θα περιλαμβάνει ένα μαζικό και πιο δημοκρατικό κίνημα του οποίου ο στόχος είναι η εξισορρόπηση της ανθρώπινης δύναμης. Όποτε το γεγονός αυτό τεθεί σε δράση, έπειτα θα μπορούμε να εστιάσουμε στο σημαντικό ρόλο της ομαδικής αναλυτικής ψυχοθεραπείας καθώς και των ίσων συνεπειών της για όλα τα μέλη της ομάδας.

BIBLIOGRAPHY

- Bion W. (1961). "Experiences in Group", Tavistock Publication.
- Brown D. and Pedder J. (1979). "An Outline of Psychodynamics Principles and Practice" Tavistock Publication.
- Butler S. and Wintram C. (1991) "Feminist Group Work" Sage Publication.
- Chodorow N. (1989) "Feminism and Psychoanalytic Theory" Polity Press.
- Ernst S. and Goodison L. (1981) "In Our Hands: A Book of Self - Help Therapy" The Women's Press.
- Foulkes, S.H. (1964) "Therapeutic Group Analysis", Allen Unwin.
- Foulkes S. and Anthony E. (1964) "Group Psychotherapy: The Psychoanalytic Approach" Penguin Books.
- Foulkes S. and Anthony E. (1957) "Group Psychotherapy: The Psychoanalytic Approach" Penguin Books.
- Herman N. (1987) "Why Psychotherapy" Free Association Books.
- Lichtman R. (1982) "Therapy and its Discontents" Socialistic Review, Vol. 12, No 2, Number 61.
- Moreno J. (1966) "The International Book of Group Psychotherapy" Philosophical Library.
- Pilgrim D. (1992) "Psychotherapy and Political Evasions" in Dryden W. Feltham "Psychotherapy and its discontents" Open University.
- Pines M. (1985) "Bion and Group Psychotherapy" Routledge and Kegan Paul.
- Pines M. (1983) "The Evolution of Group Analysis" Routledge and Kegan Paul.
- Rosenbaum M. & Berger M. (1962) "Group Psychotherapy and the Function" Basic Books.
- Sayers J. (1991) "Mothering Psychoanalysis" Penguin Books.
- Slavson S. (1962) "Analytic Group Psychotherapy" Columbia University Press.